Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (treće vijeće)

21. ožujka 2019.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 93/13/EEZ – Područje primjene – Članak 2. točke (b) i (c) – Pojmovi ‚potrošač' i ‚prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)' – Financiranje stjecanja glavnog mjesta stanovanja – Hipotekarni zajam koji je poslodavac odobrio svojem zaposleniku i njegovu bračnom drugu, solidarnom dužniku"

U predmetu C-590/17,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Cour de cassation (Kasacijski sud, Francuska), odlukom od 4. listopada 2017., koju je Sud zaprimio 12. listopada 2017., u postupku

Henri Pouvin,

Marie Dijoux, udana Pouvin,

protiv

Électricité de France (EDF),

SUD (treće vijeće),

u sastavu: M. Vilaras, predsjednik četvrtog vijeća, u svojstvu predsjednika trećeg vijeća, J. Malenovský, L. Bay Larsen, M. Safjan (izvjestitelj) i D. Šváby, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Bobek,

tajnik: R. Şereş, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 12. rujna 2018.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za H. Pouvina i M. Dijoux, udanu Pouvin, J. Buk Lament, odvjetnica,

– za Électricité de France (EDF), E. Piwnica, odvjetnik,

– za francusku vladu, D. Colas, J. Traband i A.-L. Desjonquères, u svojstvu agenata,

– za vladu Helenske Republike, M. Tassopoulou, D. Tsagkaraki, C. Fatourou i K. Georgiadis, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: francuski

– za Europsku komisiju, N. Ruiz García i C. Valero, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 15. studenoga 2018.,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 2. točaka (b) i (c) Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Henrija Pouvaina i Marie Dijoux, udane Pouvin s jedne strane i Électricité de France (EDF) s druge strane, o zahtjevu za plaćanje preostalih dugovanih iznosa u okviru ugovora o hipotekarnom zajmu koje je to društvo odobrilo potonjima.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Deveta, deseta i četrnaesta uvodna izjava Direktive 93/13 glase:

„budući da […] onoga koji stječe robu i usluge treba zaštititi od zlouporabe moći koju imaju prodavatelj robe ili pružatelj usluga, posebno od jednostranih standardiziranih ugovora i nepoštenog ispuštanja osnovnih prava iz ugovorâ;

budući da je djelotvorniju zaštitu potrošača moguće postići usvajanjem ujednačenih zakonskih propisa u području nepoštenih ugovornih odredaba; budući da bi se ti propisi trebali primjenjivati na sve ugovore koji se zaključuju između prodavača ili pružatelja i potrošača; budući da zbog toga iz područja primjene ove Direktive treba, između ostalog, isključiti ugovore koji se odnose na zapošljavanje, ugovore koji se odnose na nasljedna prava, ugovore koji se odnose na prava iz obiteljskog zakona i ugovore koji se odnose na osnivanje i ustrojavanje trgovačkih društava ili na ugovore o partnerstvu;

[…]

budući da […] se ova Direktiva primjenjuje također i na obrte, poduzeća i profesije.”

4 U skladu s člankom 1. stavkom 1. te direktive:

„Svrha ove Direktive je uskladiti zakone i druge propise država članica koji se odnose na nepoštene odredbe u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača.”

5 U članku 2. navedene direktive predviđeno je:

„Za potrebe ove Direktive izraz:

[…]

(b) ‚potrošač’ znači svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenima ovom Direktivom nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i[li] profesije;

(c) ‚prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)' znači svaka fizička ili pravna osoba koja u ugovorima obuhvaćenima ovom Direktivom nastupa u okviru svojeg obrta, poduzeća i[li] profesije, bez obzira na to je li u javnom ili privatnom vlasništvu."

Francusko pravo

6 Člankom L. 132-1 Zakonika o zaštiti potrošača, u njegovoj verziji koja se primjenjuje na glavni postupak, u francusko je pravo prenesena Direktiva 93/13.

7 U skladu s prvim stavkom tog članka:

„U ugovorima sklopljenima između prodavateljâ robe ili pružateljâ usluge, s jedne strane, i osoba koje nisu prodavatelji robe ili pružatelji usluge odnosno potrošača, s druge strane, nepoštene su one odredbe čiji je predmet ili učinak stvaranje znatnije neravnoteže u pravima i obvezama ugovornih stranaka na štetu osobe koja nije prodavatelj robe ili usluge odnosno na štetu potrošača."

Glavni postupak i prethodna pitanja

8 EDF je H. Pouvinu, zaposleniku tog društva i njegovoj supruzi (u daljnjem tekstu: zajmoprimci) 3. travnja 1995. odobrio zajam u okviru programa potpore za stjecanje vlasništva nad stambenom nekretninom u svrhu financiranja stjecanja njihova glavnog mjesta stanovanja u iznosu od 57 625,73 eura, s mogućnošću otplate u 240 mjesečnih obroka koji su podijeljeni u dva razdoblja amortizacije od deset godina, s kamatnim stopama od 4,75 % i 8,75 % (u daljnjem tekstu: ugovor o zajmu).

9 U skladu s člankom 7. tog ugovora o zajmu, u slučaju da zajmoprimac prestane biti član osoblja društva EDF zbog bilo kojeg razloga, dolazi do automatskog raskida ugovora. Učinak te klauzule bio je da u slučaju raskida ugovora o radu odmah dospijeva obveza plaćanja iznosa glavnice, bez da su zajmoprimci povrijedili svoje obveze.

10 Budući da je H. Pouvin dao otkaz u društvu EDF 1. siječnja 2002., zajmoprimci su prestali otplaćivati obroke zajma.

11 Nakon što je 5. travnja 2012. društvo EDF primijenilo klauzulu o automatskom raskidu ugovora o zajmu u slučaju da zajmoprimac prestane biti član osoblja društva EDF, ono je od zajmoprimaca zatražilo plaćanje preostalog iznosa duga u visini od 50 238,37 eura na osnovi glavnice i kamata na dan 1. siječnja 2002., kao i iznosa od 3517 eura na temelju klauzule o ugovornoj kazni.

12 Presudom od 29. ožujka 2013. Okružni sud u Saint-Pierreu (Francuska) proglasio je nepoštenom odredbu o automatskom raskidu predmetnog ugovora o zajmu u slučaju prestanka članstva u osoblju društva EDF. Stoga je taj sud odbio zahtjev društva EDF za utvrđenje automatskog raskida predmetnog ugovora. Navedeni je sud istodobno utvrdio raskid istog ugovora zbog neplaćanja obroka zajma i zajmoprimcima naložio solidarno plaćanje iznosa od 44 551,84 eura, uvećanog za kamate po stopi od 6 % počevši od 5. travnja 2012., kao i iznosa od 3118,63 eura uvećanog za kamate po stopi od 6 % društvu EDF, počevši od donošenja presude, na ime naknade štete koju je ono pretrpjelo zbog propusta zajmoprimaca.

13 Presudom od 12. rujna 2014. Žalbeni sud u Saint-Denisu (Francuska) ukinuo je presudu od 29. ožujka 2013. i presudio da je 1. siječnja 2002. došlo do automatskog raskida predmetnog ugovora. Posljedično, naložio je zajmoprimcima da društvu EDF plate iznos od 50 238,37 eura uvećan za kamate po stopi od 6 % počevši od 1. siječnja 2002., uz odbitak iznosa plaćenih nakon tog datuma. Usto, taj je sud zajmoprimcima naložio da društvu EDF plate iznos od 3517 eura uvećan za zakonske kamate počevši od 1. siječnja 2002. na temelju klauzule o ugovornoj kazni.

14 Naime, taj je sud smatrao da članak L. 132-1 Zakonika o zaštiti potrošača nije primjenjiv u ovom slučaju, s obzirom na to da je društvo EDF sklopilo ugovor o zajmu u svojem svojstvu poslodavca te da ga se posljedično ne može smatrati „prodavateljem robe ili pružateljem usluge” u smislu tog članka.

15 Zajmoprimci su podnijeli žalbu u kasacijskom postupku protiv te presude ističući da su djelovali u svojstvu potrošačâ i pozivajući se na sudsku praksu Kasacijskog suda (Francuska) u skladu s kojom je nepoštena odredba ona kojom se predviđa raskid ugovora o zajmu zbog razloga nevezanog uz ugovor.

16 Kasacijski sud smatra da je za davanje odgovora na pitanja istaknuta u okviru žalbenog razloga, o kojima ovisi donošenje odluke o žalbi, potrebno dati ujednačeno tumačenje članka 2. Direktive 93/13.

17 U tim je okolnostima Cour de cassation (Kasacijski sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1) Treba li članak 2. Direktive 93/13 […] tumačiti na način da društvo, poput društva EDF, kada odobrava zaposleniku hipotekarni zajam u okviru programa potpore za stjecanje stambene nekretnine, za koji uvjete ispunjavaju samo članovi osoblja društva, nastupa kao prodavatelj robe ili pružatelj usluge?

2) Treba li članak 2. Direktive [93/13] tumačiti na način da društvo, poput društva EDF, kada odobrava takav hipotekarni zajam bračnom drugu zaposlenika, koji nije član osoblja navedenog društva nego solidarni dužnik, nastupa kao prodavatelj robe ili pružatelj usluge?

3) Treba li članak 2. Direktive [93/13] tumačiti na način da zaposlenik društva, poput društva EDF, koji s tim društvom sklapa ugovor o hipotekarnom zajmu, nastupa kao potrošač?

4) Treba li članak 2. Direktive [93/13] tumačiti na način da bračni drug tog zaposlenika, koji supotpisuje isti ugovor o zajmu, ne u svojstvu zaposlenika društva nego u svojstvu solidarnog dužnika, nastupa kao potrošač?”

Prethodna pitanja

18 Svojim pitanjima koje valja razmatrati zajedno sud koji je uputio zahtjev u bitnome pita treba li članak 2. točke (b) i (c) Direktive 93/13 tumačiti na način da, s jedne strane, zaposlenika društva i njegova bračnog druga koji s tim društvom sklope ugovor o kreditu koji ponajprije mogu sklopiti samo članovi osoblja navedenog društva i koji je namijenjen financiranju stjecanja nekretnine u privatne svrhe, treba smatrati „potrošačima” u smislu tog članka 2. točke (b) i, s druge strane, treba li, kad je riječ o odobrenju tog kredita, to isto društvo smatrati „prodavateljem robe ili pružateljem usluge” u smislu navedenog članka 2. točke (c).

19 Najprije valja podsjetiti da se, kao što se to navodi u desetoj uvodnoj izjavi Direktive 93/13, ujednačeni zakonski propisi u području nepoštenih ugovornih odredaba moraju primjenjivati na „sve ugovore” koji se zaključuju između „prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge)” i „potrošača”, kako su definirani člankom 2. točkama (b) i (c) te direktive (presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 46.).

20 Istodobno, deseta uvodna izjava Direktive 93/13 navodi da „iz […] ove direktive treba, između ostalog, isključiti ugovore koji se odnose na zapošljavanje”.

21 U tim okolnostima, valja provjeriti utječe li činjenica da ugovorne strane ugovora o kreditu, poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku, također obvezuje ugovor o radu na njihova svojstva „potrošača” ili „prodavatelja robe ili pružatelja usluge” u smislu članka 2. točaka (b) i (c) Direktive 93/13 što se tiče tog ugovora o kreditu.

22 U tom pogledu, u skladu s navedenom odredbom, „potrošač” je svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenima navedenom direktivom nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i profesije. Osim toga, „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” je svaka fizička ili pravna osoba koja u ugovorima obuhvaćenima Direktivom 93/13 nastupa u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije, bez obzira na to je li u javnom ili privatnom vlasništvu.

23 Kao što proizlazi iz ustaljene sudske prakse Suda, Direktiva 93/13 određuje ugovore na koje se primjenjuje upućivanjem na svojstvo ugovornih stranaka, odnosno ovisno o tome nastupaju li one ili ne u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije (presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 53. i navedena sudska praksa).

24 Kao prvo, pojam „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13, objektivan je i ne ovisi o možebitnim konkretnim saznanjima predmetne osobe ili informacijama kojima ona stvarno raspolaže (presuda od 3. rujna 2015., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, t. 21.).

25 U tom pogledu, valja podsjetiti da se potrošač u odnosu na prodavatelje robe i pružatelje usluga, a vezano za pitanja koja se odnose kako na mogućnost pregovaranja tako i na razinu informacija, nalazi u podređenom položaju, što dovodi do pristupanja uvjetima koje je prethodno sastavio prodavatelj odnosno pružatelj, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj (presuda od 3. rujna 2015., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, t. 18. i navedena sudska praksa).

26 Nacionalni sud pred kojim se vodi spor o ugovoru koji može ulaziti u područje primjene te direktive dužan je, vodeći računa o svim dokazima, a osobito o odredbama tog ugovora, provjeriti može li se korisnika kredita kvalificirati kao „potrošača” u smislu Direktive 93/13. U tu svrhu nacionalni sud mora voditi računa o svim okolnostima predmetnog slučaja, a osobito o prirodi robe ili usluga koje su predmet ugovora o kojem je riječ, iz kojih se može razabrati za koju se namjenu nabavljaju ta roba ili usluge (presuda od 3. rujna 2015., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, t. 22. i 23.).

27 Sud je već presudio da se čak i odvjetnika, iako se za njega smatra da raspolaže visokom razinom tehničkih sposobnosti, može smatrati „potrošačem” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13 kada sklopi ugovor koji nije u vezi s njegovom profesionalnom djelatnošću (vidjeti u tom smislu presudu od 3. rujna 2015., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, t. 26. i 27.).

28 To široko tumačenje pojma „potrošač”, u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13, omogućuje da se osigura zaštita koju se tom direktivom dodjeljuje svim fizičkim osobama koje se nađu u podređenom položaju iz točke 25. ove presude.

29 Iz prethodno navedenih razmatranja proizlazi da činjenica da je fizička osoba sa svojim poslodavcem sklopila ugovor koji nije ugovor o radu, sama po sebi nije prepreka tomu da se tu osobu kvalificira kao „potrošača” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13.

30 Osim toga, kao što je to u točki 60. svojeg mišljenja istaknuo nezavisni odvjetnik, činjenica da su određene vrste ugovora rezervirane za određene skupine potrošača ne lišava potonje njihova statusa „potrošača” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13.

31 Međutim, isključenjem mnogobrojnih ugovora koje potrošači sklapaju sa svojim poslodavcima svim tim potrošačima uskratila bi se zaštita koju pruža ta direktiva (vidjeti analogijom presudu od 15. siječnja 2015., Šiba, C-537/13, EU:C:2015:14, t. 29.).

32 Kad je riječ o isključenju ugovora o radu iz područja primjene Direktive 93/13 valja utvrditi da, kao što je to istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 58. svojeg mišljenja, ugovor o kreditu poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku ne uređuje ni radni odnos ni uvjete zapošljavanja te ga se posljedično ne može kvalificirati kao „ugovor o radu”.

33 Kao drugo, kad je riječ o pojmu „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” u smislu članka 2. točke (c) Direktive 93/13, valja podsjetiti da je zakonodavac Unije namjeravao široko tumačiti taj pojam (presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 48. i navedena sudska praksa).

34 Naime, s jedne strane, uporaba izraza „svaka” u navedenoj odredbi upućuje na to da se svaka fizička ili pravna osoba mora smatrati „prodavateljem (robe) ili pružateljem (usluge)” u smislu Direktive 93/13 ako nastupa u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije (presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 49.).

35 S druge strane, taj se pojam odnosi na svaki obrt, poduzeće i profesiju, „bez obzira na to je li u javnom ili privatnom vlasništvu”. Prema tome, članak 2. točka (c) Direktive 93/13 može se primijeniti i na organizacije profitne ili neprofitne naravi koje obavljaju djelatnost od općeg interesa (vidjeti u tom smislu presudu od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 50. i 51.).

36 Pojam „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” u smislu članka 2. točke (c) Direktive 93/13 funkcionalni je pojam koji podrazumijeva ispitivanje ulazi li ugovorni odnos u okvir aktivnosti koje osoba profesionalno obavlja (vidjeti u tom smislu presudu od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 55.).

37 Sud je već presudio da se obrazovna ustanova koja, u odnosu na svoju djelatnost obrazovanja, dodatno i sporedno pruža uslugu koja u biti čini ugovor o kreditu, u pogledu te usluge, može smatrati „prodavateljem robe ili pružateljem usluge” u smislu članka 2. točke (c) Direktive 93/13 (vidjeti u tom smislu presudu od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 57. i 58.).

38 Naime, u takvom slučaju, načelno postoji neravnopravnost između obrazovne ustanove i studenta zbog asimetričnosti informiranosti i stručnih znanja stranaka, jer takva ustanova raspolaže trajnom organizacijom i stručnim znanjima kojima student, djelujući u privatne svrhe, ne mora nužno raspolagati kada je uzgredno suočen s takvim ugovorom (presuda od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, t. 59.).

39 Ta su razmatranja primjenjiva u predmetu poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku u kojemu poslodavac, pravna osoba, sklapa s jednim od svojih zaposlenika, fizičkom osobom i, po potrebi, njegovim bračnim drugom, ugovor o kreditu namijenjen financiranju stjecanja nekretnine u privatne svrhe.

40 Naime, iako se glavna djelatnost poslodavca kao što je društvo EDF ne sastoji od pružanja financijskih usluga, nego od opskrbe energijom, taj poslodavac raspolaže informacijama, tehničkim kompetencijama, ljudskim i materijalnim resursima koje fizička osoba, odnosno druga ugovorna strana, nema.

41 Poput pojma „potrošač” u smislu članka 2. točke (b) Direktive 93/13, pojam „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” u smislu članka 2. točke (c) te direktive ima objektivan karakter i ne ovisi o tome koju djelatnost prodavatelj robe ili pružatelj usluge odluči obavljati kao svoju glavnu ili sekundarnu i uzgrednu djelatnost.

42 Usto, kao što je to u bitnome istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 43. do 46. svojeg mišljenja, činjenica da, s jedne strane, poslodavac svojim zaposlenicima predlaže sklapanje takvog ugovora o kreditu i time im nudi pogodnost stjecanja vlasništva nad stambenom nekretninom, služi privlačenju i zadržavanju kvalificirane i sposobne radne snage što pogoduje izvršavanju profesionalne djelatnosti poslodavca. U tom kontekstu, postojanje ili izostanak eventualnog izravnog prihoda predviđenog tim ugovorom za tog poslodavca ne utječe na kvalifikaciju navedenog poslodavca kao „prodavatelja robe ili

pružatelja usluge” u smislu članka 2. točke (c) Direktive 93/13. S druge strane, široko tumačenje pojma „prodavatelj robe ili pružatelj usluge” u smislu navedene odredbe, služi ostvarenju cilja te direktive koji se sastoji od zaštite potrošača kao slabije strane u ugovoru sklopljenom s prodavateljem robe ili pružateljem usluge i uspostavljanju ravnoteže između ugovornih strana (vidjeti u tom smislu presudu od 31. svibnja 2018., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, t. 32.).

43 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na postavljena pitanja valja odgovoriti na sljedeći način:

– članak 2. točku (b) Direktive 93/13 treba tumačiti na način da zaposlenika društva i njegova bračnog druga, koji s tim društvom sklope ugovor o kreditu čije je sklapanje načelno ograničeno na članove osoblja navedenog društva, a koji je namijenjen financiranju stjecanja nekretnine u privatne svrhe, treba smatrati „potrošačima” u smislu te odredbe;

– članak 2. točku (c) Direktive 93/13 treba tumačiti na način da navedeno društvo treba smatrati „prodavateljem robe ili pružateljem usluge” u smislu navedene odredbe, kada ono sklapa takav ugovor o kreditu u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije, čak i ako odobravanje kredita nije njegova glavna djelatnost.

Troškovi

44 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (treće vijeće) odlučuje:

Članak 2. točku (b) Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da zaposlenika društva i njegova bračnog druga, koji s tim društvom sklope ugovor o kreditu čije je sklapanje načelno ograničeno na članove osoblja navedenog društva, a koji je namijenjen financiranju stjecanja nekretnine u privatne svrhe, treba smatrati „potrošačima” u smislu te odredbe;

Članak 2. točku (c) Direktive 93/13 treba tumačiti na način da navedeno društvo treba smatrati „prodavateljem robe ili pružateljem usluge” u smislu navedene odredbe, kada ono sklapa takav ugovor o kreditu u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije, čak i ako odobravanje kredita nije njegova glavna djelatnost.

Potpisi